

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК,
АНАЛІЗ ТА АУДИТ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ,
МЕТОДОЛОГІЇ, ОРГАНІЗАЦІЇ**

Збірник наукових праць
Випуск 2(11)

ББК 60.655

УДК 657.1; 657.25; 657.37; 657.6

Затверджено до друку Вченою радою Національної академії статистики, обліку та аудиту протокол № 1 від 28.08.2013

Наукова Рада збірника:

Пилипенко І.І. – доктор економічних наук, професор (головний редактор)
Шевчук В.О. – доктор економічних наук, професор (заступник головного редактора)
Паптелєєв В.П. – доктор економічних наук, доцент
Теловата М.Т. – доктор педагогічних наук, професор

Редакційна колегія:

Пилипенко І.І. – доктор економічних наук, професор (головний редактор)
Шевчук В.О. – доктор економічних наук, професор (заступник головного редактора)
Каменська Т.О. – доктор економічних наук
Корінько М.Д. – доктор економічних наук, професор
Костирко Р.О. – доктор економічних наук, професор
Малюга Н.М. – доктор економічних наук, професор
Пархоменко В.М. – доктор економічних наук, професор
Пилипенко О.І. – доктор економічних наук, доцент
Редько О.Ю. – доктор економічних наук, доцент
Скрипник М.І. – доктор економічних наук, доцент
Шпак В.А. – доктор економічних наук, доцент
Курило Г.М. – кандидат економічних наук, доцент (відповідальний секретар)

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації.
Збірник наукових праць. – К.: ІПІ “Рута”, 2013. – с. 463

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів. Автори несуть відповідальність за достовірність та повноту викладу матеріалу, що публікується.

Матеріали, надруковані у збірнику, є власністю Національної академії статистики, обліку та аудиту, захищені українським законодавством і не можуть бути відтворені у будь-якій формі без письмового дозволу видавця.

Постановою ВАК України від 16.02.2009 р. № 1-05/6 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації” внесений до переліку фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора економічних наук (економічні науки, шифр 08).

ISBN 978-617-581-163-4

21.	Кафка С.М.	Актуальні питання обліку необоротних активів: економічний зміст, ознаки, склад і структура необоротних активів	135
22.	Кивачук В.С.	Управління інвестиційним капіталом с позиції рефлексивності діяльності суб'єктів	141
23.	Колумбет О.П.	Оборотні матеріальні активи: становлення та розвиток обліку	147
24.	Кондріч В.І.	Бюджетування як напрям удосконалення системи управління витратами	153
25.	Корогасв С.Л., Немеровец А.В.	Реорганізація ОАО путем виділення из него УП: організаційно-правовые, учетные и налоговые проблемы	160
26.	Кузьмін Дм.Л., Красновський В.А.	Суб'єкти виявлення шкоди та способи запобігання втратам майна підприємства	168
27.	Кузьмін Дм.Л., Маслюк В.Л.	Капітал та його кругообіг в процесі зміни економічних відносин	181
28.	Кундря-Висоцька О.П., Клюс М.І.	Система контролю як інструмент цільового управління некомерційною організацією	186
29.	Куцк П.О., Марценко Р.А.	Внутрішній контроль заготівель та збуту сільськогосподарської продукції і сировини: організаційний аспект	192
30.	Любимов М.О.	Обґрунтування вибору показників оцінки ефективності функціонування інформаційної системи на прикладі системи управлінської звітності	199
31.	Лукашева О.І.	Огляд наукових публікацій з проблем корпоративного права	206
32.	Мазуренко О.М.	Тактична та стратегічна підсистема інвестиційного аналізу	218
33.	Макарович В.К.	Місце і роль договору факторингу в системі бухгалтерського обліку	223
34.	Маковейчук О.В.	Облікова політика підприємства в частині відображення в обліку франчайзингових операцій	233
35.	Малишкін О.	Генезис та розвиток податкового обліку в Україні та Росії: дві дороги одного шляху	242
36.	Минковская Ю.В.	Діагностика банкрутства організацій Республіки Беларусь	250
37.	Морозова О.С.	Форми міжнародних розрахунків та їх класифікація	256
38.	Муравський В.В.	Еволюція форм бухгалтерського обліку з погляду забезпечення ефективних комунікацій	266
39.	Ночовна Ю.О., Кулик В.А.	Критична оцінка нових форм фінансової звітності	271
40.	Овсяк Н.В.	Теоретичне визначення основних форм і систем оплати праці	276
41.	Остап'юк Н.А., Войналович О.П.	Концепція облікового відображення інфляції: необхідність та зміст	284
42.	Остап'юк Н.А., Гойло Н.В.	Розвиток організаційно-методичних аспектів внутрішнього аудиту внутрішньогрупових розрахунків	291

МІСЦЕ І РОЛЬ ДОГОВОРУ ФАКТОРИНГУ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Вступ. Бухгалтерський облік як процес є логічною послідовністю стадій, які відбуваються у чітко визначеному порядку та не можуть відокремлюватися одна від одної. Першою стадією є організація бухгалтерського обліку, яка є динамічною системою, що весь час розвивається. Належна організація бухгалтерського обліку повинна відповідати принципам чинного законодавства, забезпечувати адаптацію обліку до сучасних умов та враховувати інформаційні потреби суб'єктів господарювання.

Для забезпечення ефективної та діючої організації обліку факторингових операцій необхідно регламентувати договірну політику, оскільки вона безпосередньо впливає на результати діяльності суб'єкта господарювання та на способи обліку і оптимізацію оподаткування.

Питання договірної політики піднімали в своїх дослідженнях Т.В. Кирик [5], Д.Л. Кузьмін [6], Н.М. Макарова [7], К.В. Романчук [9], Н.О. Сидорова [11] та ін.

Як зазначає Т.А. Гусєва, договірна політика – це зміна умов господарських договорів з метою досягнення бажаного фінансового результату або визначеної структури активів підприємства [5, с. 131]. Д.Л. Кузьмін розглядає зміст договірної політики в декількох аспектах, а саме: в науковому аспекті – як категорії бухгалтерського обліку та господарського контролю; у практичному – як процесу придбання майна підприємства, що підлягає документуванню, оцінці, обліку та відображенню у звітності; у юридичному – як наслідку набуття права власності на придбання майна, що впливає на кінцеві фінансові результати діяльності підприємства [6, с. 3].

Натомість, Н.Н. Макарова вважає, що договірною політикою є можливість альтернативного вибору підприємством виду договору, контрагента угоди, умов господарських договорів для отримання матеріальних, економічних або якихось інших вигод в цілях як бухгалтерського обліку, так і оподаткування [7, с. 7]. Однак, вперше серед українських дослідників найбільш обґрунтоване визначення договірної політики надала К.В. Романчук, яка трактує її як “вибір підприємством умов договорів, для досягнення бажаного фінансового результату та структури активів, виходячи з положень чинного законодавства та особливостей діяльності” [9, с. 6].

Методологічні підходи щодо організації обліку факторингових операцій залежать від характеру правових відносин між фактором та факторантом у межах договору факторингу.

Іноді на практиці суб'єкти використання факторингу називають його “фінансуванням останньої надії”. Тому не дивно, що такі договори викликають підвищену увагу інспекторів та контролерів. Тим більше, що на сучасному етапі розвитку ринкових відносин, в Україні майже відсутнє законодавство, що регулює факторингову діяльність,

що, в свою чергу, дає змогу банкам та факторинговим компаніям пропонувати різні схеми “переведення боргів у готівку” з використанням факторингу. Наведене вище переконує в необхідності комплексного дослідження договору факторингу та його впливу на систему бухгалтерського обліку.

Постановка задачі полягає в з’ясуванні договірної регулювання факторингових операцій для встановлення зв’язку з бухгалтерським обліком.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 1077 Цивільного Кодексу України договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) – це договір, за яким одна сторона (фактор) передає або зобов’язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов’язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника) [13].

Складність юридичної природи договору факторингу полягає в тому, що він ґрунтується на положеннях про відступлення права вимоги за правочином (цесію). Крім того, йому властиві деякі ознаки інших договорів: кредитування, страхування, посередництва, застави, поруки, гарантії. Тому в літературних джерелах панують твердження, що договір факторингу є змішаним договором [3; 8; 10; 12; 14; 16]. Окрім основного зобов’язання – надати грошові кошти – фактор також може брати на себе зобов’язання щодо надання клієнтові додаткових послуг, пов’язаних із обслуговуванням грошової вимоги, що відступається. Повний пакет факторингових послуг, крім фінансування, включає страхування ризику неплатежу, адміністрування (управління дебіторською заборгованістю), інформаційні послуги. Однак, надання додаткових послуг не є обов’язковим для договору факторингу [1, с. 345].

Звичайно, розробка проекту договору є творчим процесом, який вимагає зосередженості, наявності теоретичних та практичних знань щодо специфіки діяльності підприємства та вимог цивільно-правових актів. Проте, варто зазначити, що для того, щоб правильно скласти договір необхідно його структурувати, чітко визначити послідовність викладу інформації про угоду, що укладається [6, с.56]. Тому, слід поєднувати креативні розробки договорів його учасниками та певні загально визначені норми.

Юридично правильне оформлення договору зазвичай забезпечують юристи підприємства, проте обґрунтування економічної доцільності укладання договору – це компетентність спеціалістів-бухгалтерів.

Т.А. Бутинець, на основі здійснених досліджень, зазначає, що серед основних помилок при укладанні і виконанні договорів є: вибір типової схеми договору, яка не відповідає його суті; ігнорування імперативних норм цивільного законодавства (норм, які не можуть бути предметом домовленості сторін); відсутність у договорах умов застосування диспозитивних норм цивільного законодавства (норм, які можуть бути предметом домовленості сторін); наявність в договорі суперечливих положень; здійснення дій по реалізації договору, які не відповідають його типу; некоректне відображення господарських операцій за договорами в бухгалтерському обліку [2, с. 81-82].

Договір факторингу є основою взаємовідносин його учасників і визначає зобов’язання і відповідальність сторін: фірми-фактора (фінансового агента, факторингової компанії) і факторанта (постачальника).

Договір факторингу носить яскраво виражений тристоронній характер, але в укладенні договору беруть участь дві сторони – фактор і факторант, що безумовно відносять його до двосторонніх договорів. Таким чином, зобов'язальні відносини, що виникають унаслідок укладення договору факторингу, поділяються на внутрішні і зовнішні. Учасниками внутрішніх відносин є сторони договору факторингу (фактор і клієнт), зовнішніх – фактор і боржник.

Сутністю договору факторингу є отримання факторантом грошових коштів від фактора під умовою передачі останньому прав вимоги отримання грошей до третьої особи, з яким у факторанта існують певні договірні відносини.

Факторингова угода як різновид цивільно-правового договору повинна відповідати всім вимогам, пред'явленим законодавством до останніх: законності, співпадінню волі сторін, дотриманню встановленої форми, правосуб'єктності сторін.

Важливим питанням є умови дійсності факторингових угод, адже слід враховувати те, що факторингові правовідносини виникають на основі двосторонніх договорів, які містять взаємні права та обов'язки сторін і поєднують економічну та правову природу.

Договори факторингу не є однотипними і можуть розрізнятися за умовами відступлення грошової вимоги. Так, в Цивільному Кодексі України [13] виділяються два типи взаємовідносин між сторонами договору факторингу:

1) придбання права грошової вимоги, коли здійснюється безпосередньо фінансування факторанта під відступлення права грошової вимоги. У такому разі весь ризик невиконання боржником обов'язків щодо сплати грошових коштів покладається на фактора, і факторант не відповідає перед фактором за невиконання або неналежне виконання боржником переданої грошової вимоги, що є предметом договору факторингу, тобто мова йде про беззворотний факторинг;

2) забезпечення виконання зобов'язань, коли в договорі йдеться лише про можливість відступлення факторантом права грошової вимоги з метою забезпечення виконання його зобов'язання перед фактором. У цьому випадку факторинг є одним із видів забезпечення виконання зобов'язань і фактор має право зворотної вимоги до факторанта.

Предметом договору факторингу може бути право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога), а також право вимоги, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога).

Майбутня вимога вважається переданою фактору з дня виникнення права вимоги до боржника. Якщо відступлення права грошової вимоги обумовлене певною подією, воно вважається переданим з моменту настання цієї події. У цих випадках додаткове оформлення відступлення права грошової вимоги не вимагається, тобто не є необхідним підписання актів приймання-передачі тощо.

Права та обов'язки сторін за договором факторингу мають взаємний характер і залежать від типу і виду факторингу, хоча деякі з них фактор і факторант набувають за будь-яким договором факторингу (рис. 1).

факт обрання або призначення керівників підприємства та витяг зі Статуту, що встановлює його повноваження, а також інші документи, які згідно із законодавством підтверджують повноваження представників [15, с. 106].

Важливим для бухгалтерського обліку є те, що договір укладається саме у письмовій формі, адже лише в такій формі він стає підтверджуючим документом і його результати відображаються в бухгалтерському обліку.

Слід враховувати, що при укладанні договору досить важливим для обліку є визначення моменту виникнення зобов'язань фактора, адже договір може укладатися з умовою негайного фінансування постачальника або з його фінансуванням на певну дату. Це по-різному вплине на облік підприємства. Також при укладанні міжнародного договору факторингу його відображення в обліку також змінюється, адже в такому разі здійснюється зовнішньоекономічна діяльність.

Слід розмежовувати тип договору факторингу де предметом договору є продаж (придбання) права грошової вимоги та договір факторингу де предметом договору є забезпечення виконання зобов'язань. Це розмежування дасть уникнути плутанини та неоднозначності при застосуванні методики бухгалтерського обліку факторингових операцій.

Отже, при укладенні договору факторингу, слід враховувати дію різних факторів, які впливають на порядок відображення їх результатів у бухгалтерському обліку, що в свою чергу змінить фінансовий результат та структуру активів підприємства.

Якщо розглядати сам факт укладання договору факторингу з облікового боку, то він має бути відображений на позабалансових рахунках, адже з моменту підписання договору він, у більшості випадків, вступає в дію, також таке відображення дозволить наблизити правовий та бухгалтерський моменти визнання зобов'язань та підвищити ефективність контролю за виконанням таких договорів.

Оскільки факторингові операції беззаставні і підтвердженням передачі права грошової вимоги є документи, то є обов'язковим передбачення в договорі вимог до документів.

У кожного фактора в наявності є свій пакет документів, який він вимагає від факторанта для надання факторингових послуг. На нашу думку, найбільш повним і доречним буде наступний перелік (табл. 1):

Таблиця 1. Перелік документів, що надаються для факторингового обслуговування

№ з/п	Документ	Вимога до документу
1	2	3
1.	Заява на факторингове обслуговування	за формою Фактора
2.	Анкета на факторингове обслуговування	за формою Фактора
<i>Засновницькі та реєстраційні документи факторанта:</i>		
3.	Статут (та/або установчі договори) з усіма змінами та доповненнями	нотаріально завірені копії
4.	Витяг з ЄДР	оригінал
5.	Накази (протоколи зборів учасників) про призначення посадових осіб, які мають право підпису комерційних та фінансових документів (директора та головного бухгалтера)	копії, завірені факторантом

Продовження табл. 1

1	2	3
6.	Рішення засновників (власників) юридичної особи про підписання договору факторингу	копія, завірена факторантом
7.	Свідоцтво платника ПДВ (за наявності)	копія, завірена факторантом
8.	паспорт та ідентифікаційний код директора та головного бухгалтера.	копії, завірені відповідно власниками документів
<i>Фінансово-економічні документи:</i>		
9.	Баланси (звіт про фінансовий стан) підприємства за останні 4 звітні періоди	з відміткою податкової інспекції. Копія, завірена факторантом
10.	Звіти про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за останні 4 звітні періоди	з відміткою податкової інспекції. Копія, завірена факторантом
11.	Звіти про рух грошових коштів за останні 4 звітні періоди	з відміткою податкової інспекції. Копія, завірена факторантом
12.	Довідка про товарні залишки на складах на останню звітну дату та на дату подання заявки	відомість складського обліку, завірена факторантом
13.	Розшифровка дебіторської заборгованості	оборотно-сальдові відомості по рахунку 36, завірені факторантом
14.	Розшифровка кредиторської заборгованості	оборотно-сальдові відомості по рахунку 63, завірені факторантом
15.	Довідка про наявність/відсутність сумнівної дебіторської заборгованості на останню звітну дату	по контрагентам, із датою виникнення, завірена факторантом
16.	Довідки з обслуговуючих банків про щомісячні обороти та залишки грошових коштів на рахунках за останні 6 місяці	оригінал
17.	Довідки з обслуговуючих банків про наявність кредитів із зазначенням термінів (отримання та погашення), сум за кредитами, заборгованості на останню дату, процентних ставок, цільового призначення, забезпечення (станом на дату подання заявки).	оригінал
18.	Довідка по діючим договорам факторингу на поточну дату	з вказанням номера договору, дат початку і закінчення, сум договору, завірена факторантом
19.	Копії діючих кредитних договорів, договорів позики, договорів лізингу, договорів факторингу	завірені факторантом
<i>Документи по дебіторам:</i>		
20.	Повідомлення про нового Покупця	за формою Фактора
21.	Договори куплі-продажу (постачання) з додатками, дійсні на поточну дату з Покупцем	оригінал або копія, завірена факторантом
22.	Картки рахунку дебіторів, які переводяться на факторингове обслуговування	завірені факторантом
23.	Повідомлення Покупця про відступлення вимоги Фактору	оригінал у трьох екземплярах з підписом факторанта і покупця
24.	Документи, що характеризують обсяги правочинів, що здійснюються з вказаними контрагентами-боржниками (Рахунки-фактури, видаткові накладні, довіреності на приймання ТМЦ (робіт, послуг).	нотаріально завірені копії або оригінали
25.	Інші документи на вимогу Фактора	

Комплексний підхід до бухгалтерського обліку операцій по виконанню положень договору факторингу передбачає їх документування і первинну оцінку, реєстрацію на рахунках бухгалтерського обліку і застосування подвійного запису для відображення операцій, перевірку фактичного стану об'єктів бухгалтерського обліку, їх відображення в звітності підприємства.

Відповідно до інформації, що міститься в первинних документах, операції відображаються на рахунках синтетичного і аналітичного обліку із заданим рівнем деталізації і в усіх істотних аспектах. Уся інформація з рахунків групується в облікових регістрах (журналах і відомостях бухгалтерського обліку), а також додаткових регістрах, передбачених безпосередньо на підприємстві. За результатами діяльності інформація про здійснені підприємством операції в межах виконання положень договору факторингу узагальнюється в звітності підприємства в аспектах, що задовольняють інформаційні потреби користувачів звітності.

Висновки. Прийняття до уваги пропозицій щодо удосконалення порядку укладення договору факторингу забезпечить врахування всіх управлінських процесів, пов'язаних з використанням даної послуги, та забезпечить однозначне розуміння прав та обов'язків сторін, дозволить проконтролювати якість наданих послуг.

Організація бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з виконанням положень договору факторингу, передбачає наступні заходи:

- розробка положень облікової політики відносно порядку документування і оцінки таких операцій, їх відображення на рахунках і в регістрах бухгалтерського обліку, а також в звітності;
- формування пакету первинних документів і графіку документообігу;
- створення системи рахунків синтетичного і аналітичного обліку;
- визначення показників, які повинні знайти відображення в звітності підприємства.

Відповідно, система бухгалтерського обліку на підприємстві має бути адаптована до особливостей договірної регулювання факторингу за допомогою: 1) розробки пакету первинних і зведених документів по факторингових операціях, які б надавали повну інформацію для відображення операцій, передбачених договором факторингу. Це обумовлено складністю правового забезпечення регулювання факторингової діяльності; 2) впровадження системи аналітичних рахунків обліку факторингових операцій, що повною мірою відображають зміст операцій, передбачених положеннями договору факторингу для відповідних видів факторингу.

Це дозволить підвищити аналітичну і посилить контрольну функцію бухгалтерського обліку відносно виконання положень договору факторингу на підприємстві.

Впливаючи на умови договору облікові працівники можуть обрати найоптимальніші наслідки для відображення як бухгалтерського, так і податкового обліку. Перспективами подальшого дослідження є визначення особливостей методики обліку факторингових операцій.

Список використаних джерел

1. Бичкова С.С. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: [навчальний посібник] / С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик та ін. [За заг. ред. С.С. Бичкової] – К.: КНТ, 2006. – 405 с.
2. Бутинець Т.А. Документування господарських операцій: теорія, методологія, комп'ютеризація / Т.А. Бутинець. Наукове видання. – Житомир: ЖІТІ, 1999. – 412 с.
3. Гасников К.Д. Сравнительная характеристика договора финансирования под уступку денежного требования (факторинга) по праву России и Англии: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Гасников Кирилл Дмитриевич. – Москва, 2005. – 214 с.

4. Господарський кодекс України: Кодекс України прийнятий Верховною Радою України від 16.01.2003 № 436-IV. [Електронний ресурс]: / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Кирик Т.В. Сучасний стан та перспективи розвитку договірної політики щодо орендних платежів та лізингових операцій / Т.В. Кирик // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 3 (21), Ч. 2 / [Відпов. редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець]. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – С. 130-135.
6. Кузьмін Дн.Л. Порядок укладання договорів: нормативно-правовий аспект // Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева. Збірник тез та текстів виступів на Шостій всеукраїнській науковій конференції, присвяченій видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – С. 55-57.
7. Макарова Н.Н. Договорная политика как составляющая учетной политики: современные концепции формирования: [Монография] / Н.Н. Макарова. – М.: ИД “Финансы и кредит”, 2009. – 104 с.
8. Приходько А.А. Договор международного факторинга в международном частном праве: дис. кандидата юридических наук: 12.00.03 / Приходько Анна Александровна; [Место защиты: Московская гос. Юридическая академия] – Москва, 2005. – 209 с.
9. Романчук К.В. Організація та методика бухгалтерського обліку договірної процесу (на прикладі діяльності промислових підприємств України): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / К.В. Романчук; Держ. акад. статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. – К., 2005. – 21 с.
10. Русаков М.В. Факторинговое правоотношение: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Русаков Максим Викторович. – Москва, 2004. – 215 с.
11. Сидорова Н.А. Договорно-правовая политика : проблемы теории и практики : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01/ Наталья Александровна Сидорова. – Саратов, 2006. – 204 с.
12. Токунов А.В. Правовий режим факторингу: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук / Анастасія Володимирівна Токунова; Національна академія наук України ; Інститут економіко-правових досліджень. – Донецьк: 2012. – 19 с.
13. Цивільний кодекс України : Кодекс України прийнятий Верховною Радою України від 16.01.2003 р. № 435- IV. [Електронний ресурс]: / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
14. Чапічадзе Я.О. Договір факторингу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Ун-т внутр. справ. – Х., 2000. – 18 с.
15. Шестерин С. Правові аспекти укладання кредитних договорів / С. Шестерин // Юридичний журнал. – 2006. – № 11 (53). – С. 106-108.
16. Ярошевич І.А. Гражданско-правовое регулирование договора финансирования под уступку денежного требования (факторинга): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Ярошевич Илья Александрович. – Волгоград, 2000. – 170 с.